

ORIENTACIONS PRACTIQUES

MOTIVACIO D'AQUESTS CONSELLS

Tota església, gran o petita, com tot altre edifici, si no rep una continuada cura, presenta aviat xacres de vellesa i fineix per amenaçar d'enrunar-se. Altrament, amb l'ús, l'acció dels agents atmosfèrics i les humitats del terror, malgrat la cura convenient cal renovar, ara els bancs, ara repintar les voltes totes tacades, ara refer el teulat i reconstruir les bigues corcades o menjades dels carregaments, i això quan no cal acudir en ajuda dels murs que fugen de plom i de les voltes que s'esquerden. El temps desllueix, si no compromet, l'existència de retaules, pintures i altres elements del culte, i es presenta el problema de resturarlos si s'ho val llur valor artístic, o substituint-los, de vegades, per altres de més adients a la dignitat i esplendor del culte.

Això duu el problema d'obres davant de les quals els rectors o curadors de les esglésies es troben sovint mancats d'orientació per ben dur-les a terme. Advocant sempre per la intervenció de persones tècniques amb experiència en obres de caràcter litúrgic en totes les obres a fer en les esglésies, s'ha cregut, però que uns consells de caràcter general podien servir d'orientació, sobretot en aquells casos

en què fos difícil de procurar-se una direcció particular, assenyada i competent, i per això hem estat pregats d'escriure les presents ratlles per a l'ANUARI DELS AMICS DE L'ART LITÚRGIC.

En aquests consells concedirem atenció preferent als problemes més freqüents, l'aparent poca importància dels quals excusa sovint de demanar un parer o consell autoritzat.

PAVIMENTS

La major part de les esglésies antigues són pavimentades amb cairons de terra cuita fabricats en els forns d'obra del país amb terres més o menys adequades. Per la natural limitació de la resistència al desgast d'aquest material, sovint agreujada per la naturalesa deficient de les terres i defectes en la cuita, passats pocs anys les rajoles es rebaixen desigualment i acaben no oferint ni comoditat al trepig ni seguretat en transitar-hi, a part dels seus defectes de polidesa, puix que per raó d'aquell desgast el sòl esdevé polsós, i dóna fàcil pas a les humitats. Per això sovint s'hi ha d'ésser a corregir sots i llocs menjats amb apedaçaments de mal aspecte. Per raó d'aquestes deficiències, aquests paviments solen canviar-se per altres de més duradors i polits.

Quan el clima no demani materials especials per evitar la fredor del trepig, el que seria més noble per a pavimentar les esglésies, fóra un enllosat de pedres naturals adequades, o siguin pedres de poc desgast, que no esdevinguin relliscoses amb el poliment de passar-hi, que les humitats no les taquin ni embrutin ni les gelades les clivellin. Els marbres i altres pedres de calís compacte, solen ésser les millors. Lloses grosses en un dibuix de junts ben

ordenats, fóra el que més s'adiria a la dignitat del temple, però sovint l'economia priva d'arribar a aquestes solucions nobles i cal passar per alt l'ús de pedres naturals i posar-ne d'artificials a més bon preu.

En aquest cas cal defugir l'ús dels cairons de ciment premsat (mosaic hidràulic) tal com es fa avui correntment en els edificis particulars. Llur mostrejat i entonacions en fan un material d'una banalitat profana. Encara que més resistent que els cairons de terra cuita, no ho és prou per fer obra duradora. Si per limitacions de preu calgués usar-lo, són d'aconsellar tons llisos amb sola decoració de faixes o quadrats, encara que exigissin una major cura a mantenir-lo amb aspecte de polidesa.

Més digne resulta un encaironat de terra cuita especial (argila pura) premsat a gran pressió i cuit a alta temperatura (mosaic ceràmic) que té una resistència superior a la del ciment premsat. En aquest cas, cal també posar cura en el mostrejat i és recomanable, decorativament l'ús de peces petites formant camps dividits per faixes amb motius ornamentals de tant en tant, obtinguts pel joc de peces en diferents colors. El paviment així obtingut serva un cert parentiu amb el mosaic romà fet de la combinació de petits cubs de marbre (les *tesserae*). La col·locació d'aquestes peces de petita mida, tant si són ceràmiques com trossets de marbre (el mosaic romà), avui es fa enganxant-les de cara avall en un paper i col·locant-les així ja combinades a grans trossos amb el paper a sobre, damunt d'una capa de morter tou i picant després perquè el morter pugi i ompli els junts, arrencant el paper, humitejant-lo, i esmenant el dibuix a mà, i rebaixant-lo amb pedra tosca fins a deixar-lo ben pla si és de trossets de marbre, després d'abeurar els junts i deixat reposar uns dies. D'aquesta manera la col·locació no és

tan entretinguda i costosa com faria suposar l'examen de les petites dimensions dels elements.

Aquests paviments de dibuix compostat poden tenir una major dignitat si el dibuix o composició respon a una sensibilitat adequada, molt difícil de trobar en els industrials subministradors del material, que, moguts de l'afany de vendre, ofereixen curar de tot. Si de cas, cal encarregar directament aquest dibuix a un artista coneixedor del lloc on hagi d'anar el paviment i de les particulars exigències d'una servança al conjunt artístic del temple.

En cas de haver-se de recórrer a paviments del mínim cost en llocs secundaris, poden usar-se paviments continus de ciment, d'ínfim valor decoratiu, els quals solen desgastar-se i fer pols, i esquarterar-se amb llargs clivells de molt mal efecte. En cas d'usar-los, cal assegurar-se d'un bon llit de formigó damunt del terrer, d'un gruix de 12 a 15 cms. com a mínim, i és molt convenient de dividir-lo, en fer-lo, per junts regulars, mitjançant unes posts dretes que el trenquin completament, sense usar altre ciment que el portland artificial, i en fer el gruix superior, fer-lo amb ciment portland blanc de bona qualitat (el *Griffi* és excellent) amb algun dels productes industrials del mercat que donen compacitat al paviment i el fan molt més resistent al desgast i, per tant, molt menys polsós. En els junts deixats en el llit inferior, que és per on s'esquarterarà, si això passa després, poden posar-s'hi tires de caïrons petits, per exemple de terra cuita o mosaic ceràmic per dissimular els junts que es puguin produir. Això pot donar lloc a composicions decoratives. En el cas de recórrer a paviments d'aquesta mena, cal comptar amb una execució molt acurada, i sobretot vigilar que les primeres setmanes el paviment es mantingui constantment humit, regar-lo i arribar a formar-hi embassaments d'aigua, puix que en

aquestes condicions la presa del material es fa sense contraure's i néixer els junts, quasi invisibles, per on comença el desgast. L'ús d'aquests paviments cal limitar-lo a atris, corredors, sagristies, patis, etc.

En llocs freds els paviments han d'ésser d'empostissats de fusta o bé continus de composició especial a base de serradures de fusta o de pasta de fusta mòlta en les millors qualitats i ciments magnèsics. Aquests paviments poden ésser decorats amb faixes i tenen aventatges, com són un trepig sumament confortable en països freds, poc sorollosos amb el trànsit i, ben encerats, d'un alt valor decoratiu. Si no fos la dificultat de mantenir-los en aquest estat de polidesa, farien un excellent paviment d'església, ja que llur resistència al desgast és també notable, en tota mena de casos.

Resumint, direm que les condicions d'un bon paviment han d'ésser: *a)* ésser durador i de fàcil col·locació; *b)* de fàcil neteja; *c)* de fàcil reparació; *d)* no ésser rellisquent; i a més, encara que no tan necessàriament, *e)* silencios i poc polsós; *f)* econòmic de cost i conservació en estat de polidesa, i *g)* d'aspecte plaent.

Quan es colloqui un paviment nou, convé sempre concedir importància al llit de formigó sobre el qual s'hagi de posar per isolar-lo de terra i repartir els pesos que el trànsit pugui fer gravitar damunt seu, i aconsellem sempre d'emprar, en una capa de morter pel damunt d'aquell llit, un impermeabilitzant dels molts que avui ofereix el comerç amb eficàcia provada, i usar-lo segons les recomanacions del fabricant. D'aquesta manera es barra el pas a les humitats, amb què hi guanya tota l'església, en comoditat dels fidels i millor conservació de l'edifici i de tots els atuells del culte.

HUMITATS A LES PARETS

Una de les causes que més estralls fan en els temples són les humitats negligides. No solament taquen les parets en efflorescències salinoses de deplorable aspecte, sinó que minven la consistència dels murs desintegrant les pedres i els morters, particularment amb les glaçades, i d'una manera més lenta amb el pas de les humitats cercant els paraments per sortir a l'exterior i arrossegant les sals solubles que resten a les taques en evaporar-se l'aigua en contacte de l'aire. Particularment desintegrables per la humitat són els guixos, que es desprenen, perdut el lligam interior de la seva massa. Contra el mal efecte de les parets tacades, és nulla defensa repintar-les o emblanquinar-les de nou. Cal remoure les causes de les humitats i això no solament en gràcia al bon aspecte, sinó per evitar més grans transtorns a l'edifici. Examinem les causes de les quals solen pervenir més freqüentment les humitats a les esglésies, per preconitzar els remeis més fàcils.

a) Humitats del terreny.—Al nostre país no són freqüents els casos de terrenys que continguin aigua a un nivell que nulli els fonaments dels edificis. Si així s'esdevé, i la construcció d'aquests no és particularment dirigida a barrar el pas a les humitats, l'aigua del sòl s'enfila per capilaritat paret amunt fins a trobar el camí de l'exterior en els paraments. Aquest és l'origen de les humitats d'arran de terra, més visibles a l'interior dels edificis, per tal com allí l'aire tancat aviat es satura de vapor d'aigua i priva d'evaporar-se la de les parets. En esglésies fetes, és difícil de fer un barratge de les humitats. Si aquestes no són molt importants, un arrebossat de portland amb

un impermeabilitzant fins a una certa altura, pot privar que les humitats surtin a l'interior i desviar-les vers l'exterior, on fàcilment troben sortida per evaporació a les parts baixes. Si les humitats no trobessin aquella sortida, sobrepujarien l'arrebossat i embeurien la paret fins pel seu damunt. Convé alhora que impermeabilitzar el parament interior, donar fàcil sortida a l'exterior a les humitats facultant la ventilació i assolellament de les parts baixes de les parets removen les plantes i petites contruccions que s'hi haguessin adossat. En esglésies noves o parts noves, és una cura eficaç una capa horitzontal de morter impermeabilitzat, i en casos difícils, una capa d'asfalt que per la seva elasticitat assegura contra les esquerdes de petits moviments. Aquest mateix resultat es pot obtenir amb una capa de jute impregnada de betum asfàltic, més còmoda d'emprar. Però en el cas d'obra feta, és molt difícil de fer un eficaç barratge de les humitats, per a la qual cosa caldria anar obrint fragmentàriament junts que passessin de banda a banda la paret i reomplir-los de material impermeable. En el cas de pilars, les obres es fan encara molt més delicades i cal recórrer a tècnics especialitzats. Aquí solament pretenem donar una idea d'aquestes dificultats en afers de tan fàcil preveure i que sovint són negligits per tècnics poc coneixedors del subsol d'una localitat a la qual són cridats per resoldre algun projecte de nova construcció. On les humitats del terreny hagin dut contratemp notables, cal prevenir-ho, tot suggerint la conveniència d'isolar les noves construccions de les humitats inferiors, cosa avui ja estesa a tota mena de construccions.

b) Una altra causa d'humitats estantisses són sovint les aigües de pluja mal conduïdes per les canaleres dels teulats, que xopen les parets; altres vegades, amb pluges

persistentes embegudes d'aigua per excessiva porositat de lluits i morters, quan no de les pedres mateixes. Altres cops, són les aigües retingudes al peu dels murs, abocades pels baixants i dificultades de natural desguàs i evaporació. Cal tenir sempre cura dels teulats i dels baixants, allunyar les aigües del repeu del murs fent que el terreny tingui vessant cap a fora de les parets i mantenint net d'herbei i altres plantes tot el voltant de l'edifici. Ordinàriament quan les humitats es mostren a l'interior, les parets són ja esponjades d'humitat i el mal té una certa gravetat. La conservació d'un edifici depèn en gran part, d'aquesta cura a prevenir-lo de les humitats.

c) En esglésies molt poc ventilades, la humitat pot produir-se per la condensació del vapor d'aigua provinent de la respiració dels fidels aplegats en el temple. Aquesta causa no sol perjudicar l'edifici, però sí que pot danyar les pintures i decoració. Convé establir per evitar-ho una ventilació en els llocs alts per forats a les voltes o finestres a la part superior de les naus.

d) En noves construccions les humitats, provenen de pedres arrencades i posades tot seguit en els murs sense que s'hagin airejat prou llargament per perdre l'aigua de la pedrera. En això cal tenir cura, perquè l'inconvenient d'aquestes humitats dura anys i malmet la decoració pintada damunt dels murs.

RECONSTRUCCIO DE TEULATS

Una de les conseqüències del descuit de les humitats en la cura de les esglésies i altres edificis, és el podriment de les bigues en els carregaments apersonats en murs sovint eixamorats per vessar les canals que corren per

llur damunt. Agreuja el procés destructor de la fusta la manca de ventilació als caps de les bigues sotmeses a aquestes humitats intermitents amb les plujes. Quan es canviïn les bigues per tenir els carregaments menjats, cal prevenir la repetició d'aquest cas procurant que l'aire pugui arribar fàcilment als caps de les bigues i privant que el morter del mur en els entrebigats s'hi adhereixi, la qual cosa pot assolir-se voltant el carregament de la biga de rajoles posades en sec, o embolicant-lo en un paper que deixi un clivell entre l'obra i la biga. Millor si a més es barra el pas de les humitats envoltant el cap de la biga amb paper enquitranat o un teixit embegut de quitrà asfàltic sense que s'adhereixi a la fusta. El repàs de teulades i l'airejament de les golfes obrint els buits de ventilació, és molt convenient i la primera és tasca que no ha de descuidar-se de fer-la anyalment, i s'ha d'aprofitar l'avinentesa de ploure abundantament per reconèixer els llocs on vessin els teulats.

PINTURA DE LES PARETS

La casa de Déu ha de respirar endreçament. Sovint les esglésies presenten, pel contrari, un aspecte de cosa establerta per les gèneres passades i no hi aporta ningú altra cura que la d'una conservació no gaire amament. Hi ha qui ama en les esglésies aquesta passiva conservació de consuetud i repugna tot allò que la hi pugui llevar aquell aspecte de tradició immòbil i li sembla que una nova pintada de les parets li treu l'encís de cosa vella. Cal combatre aquest criteri de sensibilitat malaltissa i voler una cura activa del bon estat de parets i voltes, com ca-

dascú vetlla de tenir la seva casa. Però aquesta endreçada manera de tenir en bon estat de netedat les parets del temple, ha d'ésser respectuosa amb la dignitat d'aquest. No ha d'ésser cas que la fantasia d'un pintor de parets pugui exornar els murs amb decoracions arquitectòniques simulades. Caldrà, com a màxim, que, pintades les parets d'un blanc trencat de blau o verd, els elements arquitectònics com pilastres, entaulaments, arcs, etc., siguin pintats d'una tinta més agrisada fent ressortir la combinació, bon repartiment i proporcions de l'estructura decorativa de les esglésies, quan no constructiva. Res de carreus pintats amb junts blancs ni de marcs, cantoneres ni altres elements, i menys composicions de figures, que sempre hi ha aficionats al noble art de la pintura que estan a punt d'esplaiar ses aptituds amb greuge de la dignitat del temple. Això no va de cap manera contra la vera pintura mural, la més noble vestimenta de les parets del temple quan és feta per un artista dotat amb l'escola convenient, però és tan difícil avui assolir una valor artística parella d'una emoció cristiana en unes pintures no degudes a la mà d'un artista conegut, que no vacillem a aconsellar una prudència per no faltar a la propietat i austeritat del temple.

Per a l'interior del temple, els colors al tremp són els més econòmics i donen lloc a tons suaus de tintes netes i, per tant, agradables. S'obtenen ordinàriament per la barreja de la calç amb aigua neta i un aglutinant, com la cola o altres preparats. La cola serveix per relligar les partícules de la calç. Concentrada, és molt eficaç perquè els colors no deixin, però si ho és excessivament, la pintura es pela i salta a clofolls. El mateix passa si la cola és parcialment descomposta.

Hi ha pintures al tremp rentables, presentades de di-

ferents maneres, en líquids als quals s'ha d'afegir la calç i els tints, d'altres en pasta per dil·luir amb aigua i d'altres en pols per dissoldre en aigua freda o calenta i a remenar enèrgicament perquè no es formin grumolls. Són d'aconcellar en els baixos i llocs de fregadís, puix que fàcilment poden ésser netejades. Llur ús és molt recomanable i es pot considerar com un entremig entre les pintures a l'oli i el tremp ordinari, amb l'aventatge sobre l'oli que en aquest l'aigua condensada s'hi escorre paret avall. Les pintures rentables no s'han de rentar fins al cap d'un mes que comencen d'ésser endurides i després de tres mesos poden rentar-se ja fregant-les fortament.

Amb tot, les pintures rentables no poden evitar les taques provinents de les humitats interiors dels murs. La millor precaució és arrebossar-los amb morter de bon portland impermeabilitzat per l'addició d'un dels productes de reconeguda eficàcia que presenta el comerç a aquest objecte. També poden emprar-se impermeabilitzants aplicats sobre les parets ja arrebossades en forma líquida. L'ús d'aquests sistemes obvia les motllures de fusta i teles, on sovint es crien cucs i insectes destructors. La pintura sobre el ciment portland fresc és una mica difícil. Abans de fer-ho cal rentar les parts arrebossades de poc amb una solució de vidriol dil·luïda (sulfat de zenc).

Els sostres tacats són, de vegades, molt difícils de pintar de nou i esborrar-ne les taques. Un tractament que són poques les taques que no amaga, és pintar la part tacada amb dues capes de goma laca i a sobre una pintura plana.

Es molt corrent, abans d'aplicar la pintura al tremp, fer sobre parets i sostres una aplicació de cola, consistent a barrejar cola concentrada en pols i una mica d'alum

amb calç. Aquesta solució priva les parets de xuclar la pintura i és una base ferma per aplicar-la-hi.

Abans d'aplicar una capa nova de pintura al tremp, cal netejar les parets de les anteriors rentant-les. Això no cal si les pintures anteriors són de les dites rentables.

En aplicar les pintures al tremp, cal no deixar-les eixugar a les vores on s'hagi de continuar; puix que les unions aleshores fan de mal dissimular.

En climes secs, la pintura al tremp és molt duradora i conserva la puresa de tintes. Hi ha, però, molts colors que no resisteixen els gasos deleteris i que en llocs mal ventilats s'esgrogueeixen.

Pintures a l'oli i a l'esfalt.—La pintura a l'oli consisteix en un pigment com blanc de plom, òxid de zenc i ocre, òxid de ferro o altres terres ben moltes, barrejat amb un oli secant (oli de llinosa), al qual s'han afegit secants per accelerar l'assecamment i aiguarràs perquè la barreja sigui fàcil d'aplicar amb un pinzell. A més, s'hi afegeixen els colorants per obtenir la tinta desitjada. Quan la pintura ha d'ésser lluent, s'hi afegeix vernís. En la pintura a l'esfalt, l'oli és substituït per vernissos. Les pintures a l'oli són les més convenients per a la conservació de la fusta, sobretot a l'exterior. Sovint amb la idea que les fustes de l'exterior s'han de pintar sovint, no s'usen els millors materials. Amb tot i els millors materials i aplicació, una pintada no dura més que de cinc a deu anys segons les condicions d'exposició de l'edifici o part de l'edifici. Per repintar la pintura ja beguda del sol o clivellada, cal remoure la pintura vella i fregar les parts planes amb tosca o paper de vidre. Per evitar que la pintura es bufi, el que és millor és treure el rastre de pintura anterior i donar-hi dues capes ben donades de pintura al tremp rentable abans de les capes de pintura a l'oli.

Les pintures a l'esmalt donen superfícies llises d'una remarcable duresa, per la qual cosa són usades sobre fusta i guix, particularment en interiors. El seu principal avantatge és la facilitat amb què poden ésser rentades de tota mena de taques que s'hi facin al damunt. Són d'aplicació molt delicada. S'han de donar sobre una primera capa de blanc de titani, oli clar bullit i secant de zenc, tot per preservar la blancor de la darrera capa, que resulta transparent. L'aplicació es fa en tres o quatre capes, fregant cada una abans d'aplicar l'altra amb pedra tosca molt finament mòlta. L'esmalt s'ha d'estendre amb molta de cura perquè no restin els senyals del pinzell. És molt important que no restin partícules de tosca: cal rentar bé les superfícies de cada capa i deixar-les ben eixugar. En general, aquesta pintura sols tindrà usos molt limitats a les esglésies, a no ésser que per la resta de la decoració es donés valor al grau de lluentor en què puguin quedar, el qual és susceptible de diversos tractaments. En casos ordinaris n'hi ha d'haver prou amb pintures al tremp, rentables si de cas per a les parets, i a l'oli per a les fustes a l'exterior, i igualment o amb vernís als interiors poc exposats a canvis sobtats de temperatura i humitats.

D'altres tècniques de pintures decoratives de composició, com la pintura al fresc que entenem que és la més noble decoració per a les parets del temple quan pugui ésser de bona mà i netament religiosa, amb natural preferència als edículs, agulles i cresteries tan profusament usats en els retaules, i la complicació dels aparells d'illuminació i altres estres de mobiliari litúrgic, no creiem que sigui aquest el lloc indicat per parlar-ne, tractant-se de petites esglésies rurals.

RENOVACIÓ DEL MOBILIARI

El temps i l'ús fan que els bancs, les cadires i tota mena d'atuells, esdevinguin inservibles després d'un període de servei continuat. Es freqüent avui la tasca de substituir per bancs arrengrerats ordenadament, les cadires de propietat particular en molts pobles, i en aquest punt cal destruir alguns prejudicis ben corrents entre la gent que es tenen per entesos en matèria artística.

El primer d'aquests prejudicis és que tot el que es faci al temple ha de servir d'obediència a la llei dita de la unitat d'estil. Així, si gòtica és la nau de venerables ogives, i els finestrals de punt d'ametlla, cal que altars, trones, bancs, escambells, tot estraïa el gòtic en combinacions que res no ténen a veure amb l'estructura i utilitat del moble, i així, propagada la moda per coneguts obradors especialitzats en mobiliari religiós que viuen en lamentable desorientació artística, veiem com els altars i retaules, bancs, baranes de presbiteri, recolzadors i altres mobles, es vesteixen d'una manera que forçosament han de semblar ridículs a tota persona de sensibilitat artística mitjanament cultivada. Nosaltres som els primers a voler conservar gelosament uns bancs barrocs d'una església amb la data i escut del gremi, la família del fidel o senyals del qui el féu fer, i els primers a perllongar la vida de totes les coses, que en el temple ens puguin ajudar a veure-hi la continuïtat d'una tradició ancestral, i a reconèixer que en aquest sentit, tota cosa, encara que solament pel fet d'ésser vella, té una especial valor. Però així com ens plau la presència d'un retaule barroc en una església de nau romànica, amb afegidures gòtiques, com a mostra més que d'una antigui-

tat venerable, d'una vida perllongada a través de centúries i correnties d'art diferent, ens apar un atemptat al respecte d'aquesta tradició la vana pretensió que els actuals artesans s'assimilin l'esperit i sensibilitat d'èpoques passades per no trencar una pretesa unitat artística en greuge de la sinceritat d'una aportació fidel a l'esperit d'avui, com es vingué fent en les afegidures gòtiques i barroques. No creiem haver d'insistir en aquest punt, puix que el fracàs en matèria artística d'aquell procedir, ens dóna la raó d'una manera ben concloent.

Antigament, totes les obres de complement i addició de les esglésies es feien segons l'estil que es vivia aleshores. Mai els gòtics, renaixentistes ni barrocs, no es proposaren abdicar del seu sentir i destruïren barroerament el que no s'avenia al seu ideal. Després, en temps del romanticisme, sols s'admeten els estils medievals com a propis de les esglésies i el Renaixement apar com un fruit del paganisme i el barroc com una decadència truculenta del Renaixement. Després és el romànic l'estil que més plau per a les coses d'església i d'aquest temps pervenen la major part d'altars i mobiliari d'un gòtic i un romànic de fuster escarnint les ogives i dossers, pinacles i traceries o bé arquacions de mig punt i edículs que cap parentesc artístic no tenen amb els originals inspiradors.

Avui, entre els elements de major cultura artística predomina el criteri de no emprendre restauracions amb pretensions de tornar els monuments a un estat complet referit a una època passada, sinó a conservar i posar en valor les obres autèntiques del passat i defugir la pretensió, de cada dia més rara, dels artistes a adaptar-se a qual-sevol estil. Les restauracions que no es limitin a reposar en el seu antic estat, elements d'un conjunt sobre els quals se sàpiga certament com havien estat, i desfer inter-

vencions arbitràries, haurien d'ésser prohibides. Cal no inventar res de nou que pugui falsejar les coses velles.

Així uns bancs nous, un altar, una trona, no cal que obeeixin al mateix estil que les voltes, per més que existeixin moltes persones que diguin que una cosa fora d'estil faci pega. Cal que siguin, abans que tot, adients a l'ús que se n'hagi de fer i la millor manera que uns bancs facin goig és que llur estructura sigui la que demanen una major comoditat i les possibilitats del material racionalment interpretades, i això fet d'una manera com més clara i simple millor. Cal defugir en els atuells de simple utilitat exornaments purament decoratius.

Un altar nou ha de resoldre primer de tot les necessitats del culte d'acord amb les prescripcions litúrgiques, sovint oblidades en els patrons corrents que curen de perpetuar els fusters religiosos i tenir el valor representatiu i simbòlic que li pugui donar un artista autèntic ben penetrat de l'emoció del creient i d'acord amb la seva personal sensibilitat sense recórrer al subterfugi d'imitar exemples, basats en un historicisme artísticament eixorc.

Tractar de les condicions essencials dels objectes del culte i de les possibilitats de l'estil nou, ens duria fora del marc d'aquest treball.

Les normes per a conservar i restaurar dintre els límits convenients les obres de pintura i escultura del pasat, les quals són abundoses en moltes esglésies, afer molt important, creiem que han d'ésser empreses per especialistes en aquesta mena de treballs i sempre sota el consell de persona entesa. Per això no ens estenem sobre aquest punt.

FRANCESC FALGUERA.